

Зарубіжні авторські зібрання

Карел

Чапек

Оповідання
з обох
кишень

Харків
«ФОЛІО»
2023

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

ПРИГОДА ДОКТОРА МЕЙЗЛІКА

— Слухайте, пане Дастиху, — сказав замислено поліцейний службовець доктор Мейзлік старому фокусникові, — я прийшов до вас власне на пораду. Я ось маю тут одну справу, з якою не можу впоратися.

— Ану ж, — сказав пан Дастих. — Кого та справа стосується?

— Мене, — зітхнув д-р Мейзлік. — Чим більше про неї думаю, тим менше розумію. Слухайте, від цього можна збожеволіти.

— Що ж вам хто зробив? — питався заспокоїливо пан Дастих.

— Ніхто, — скрикнув д-р Мейзлік. — Саме це й найгірше. Я сам учинив щось таке, чого не розумію.

— Може, це не так уже й погано, — втішав його старий Дастих. — То що ж ви вкоїли, молодий чоловіче?

— Я впіймав зламувача каси, — відповів д-р Мейзлік похмуро.

— І це все?

— Це все.

— І той зламувач, мабуть, не був справжній? — допомагав йому пан Дастих.

— Ні, таки був, бо зізнався. Пограбував касу в Єврейським добродійнім товаристві, знаєте? Це був якийсь-то Розановський чи Розенбаум зі Львова, — бурчав д-р Мейзлік. — У нього знайшли ломи і все інше.

— І що ж би ви хотіли взнати? — промацував його старий Дастих.

— Я хотів би взнати, — сказав поліційний службовець глибокодумно, — як я його впіймав. Чекайте, я розповім вам усе по черзі. Місяць тому, це було третього березня, я аж до півночі був на службі. Я не знаю, чи ви пам'ятаєте, що тоді вже третій день падав дощ. Так ось я собі заскочив на хвилинку до кав'ярні, а потім хотів іти додому, на Виногради. Але натомість пішов у протилежному напрямі до Замощеної вулиці. Скажіть мені, чи ви не знаєте, чому я пішов саме в той бік?

— Мабуть, просто так, випадково, — припустив пан Дастих.

— Слухайте, в т а к у погоду людина знічев'я не вештається вулицями. Я хотів би знати, якого там біса мені було треба? Як ви гадаєте, то не могло бути яке-небудь прочуття? Знаєте, щось на зразок телепатії.

— Ага, — мовив пан Дастих. — Це цілком можливе.

— От бачите, — казав д-р Мейзлік стурбовано. — Тут щось є. Але могла бути також якась підсвідома спонука, щоб я подивився, що діється біля «Трьох паній».

— Це те кишло на Замощеній вулиці, — пригадав собі пан Дастих.

— От-от. Там ночують зламувачі кас і кишенькові злодії з Пешта або з Галичини, коли приїздять до Праги на працю. Ми уважно стежимо за тим шинком. Як ви гадаєте, чи не за звичайною поліційною звичкою я пішов глянути туди одним оком?

— Це може бути, — виважував слова пан Дастих. — Такі речі людина часом робить несамохіть, а надто, як має якесь прочуття обов'язку. Тут нема нічого дивного.

— Так ось іду я на Замощену вулицю, — провадив д-р Мейзлік, — дивлюся мимохідь на список нічліжан у «Трьох паніях» і йду далі. У кінці Замощеної вулиці зупиняюся й рушаю знову назад; скажіть, будь ласка, ви не знаєте, чому я йшов назад?

— Звичка, — припустив пан Дастих. — Звичка патрулювати.

— Могло бути й таке, — згодився поліцейний службовець. — Але я звільнився від служби і йшов додому. Либонь, то було прочуття.

— Таке трапляється, — визнав пан Дастих. — Але в такому прочутті нема нічого загадкового. Відомо ж бо — людина має якісь вищі здібності...

— Господи боже, — ревноує д-р Мейзлік, — так це була звичка чи якісь вищі здібності? Саме це я й хотів би знати. Ну, та заждіть: тюпкаю я собі отак, коли це проти мене йде якийсь чоловік; біс його бери, хіба не може хтось там іти о першій годині ночі Замощеною вулицею? У цьому нічого нема підозрілого. Я сам ні про що навіть не подумав; а однак пристанув під найближчим ліхтарем і почав запалювати сигарету. Знаєте, це ми робимо, коли хочемо вночі на кого-небудь добре роздивитися. Як по-вашому: це був випадок, чи звичка, чи... чи якийсь підсвідомий поштовх?

— Не знаю, — сказав пан Дастих.

— Я також ні, — злісно крикнув д-р Мейзлік. — Кат з ним! Отож я собі запалюю сигарету під ліхтарем, а той чоловік іде попри мене. Пане, я навіть в обличчя йому не заглянув — лиш так собі очима по землі нишпорю. Коли ж той хлопчина пройшов, щось мені в ньому не сподобалося. К лиху, сказав я собі, тут щось не до ладу, але що власне? Я ж бо того васьпана навіть не зауважив. Так от, стою я на дощі під ліхтарем і роздумую; і раптом мені свінуло: чоботи! Той чоловік мав щось чудне на чоботях. І тоді я з доброго дива й кажу собі вголос: попіл.

— Який попіл? — спитав пан Дастих.

— Звичайний попіл. Під ту хвилину я пригадав, що в того чоловіка на чоботях між верхом і підметками був попіл.

— А чому б йому не мати на чоботях попелу? — спитав пан Дастих.

— Певна річ, — скрикнув д-р Мейзлік. — Але, пане, в ту мить я б а ч и в, так, б а ч и в розпанахану вогнетривку шафу, з якої сиплеться на підлогу попіл. Знаєте, той попіл, що лиша-

ється між крицевими платками. І я б а ч и в, як ті чоботи вступають у той попіл.

— Так це була інтуїція, — вирішив пан Дастих. — Геніальна, але випадкова інтуїція.

— Дурниці, — сказав д-р Мейзлік. — Чоловіче, коли б не було дощу, я б того попелу навіть не помітив. Але коли падає дощ, у людей звичайно чоботи не в попелі, розумієте?

— Значить, то був емпіричний висновок, — упевнено правив пан Дастих. — То була чудова гадка, підказана досвідом. Що ж було далі?

— Ну, а потім я пішов за тим хлопчиною: видима річ, він завернув до «Трьох паній». Далі я викликав телефоном двох тайняків; ми влаштували там облаву і знайшли пана Розенбаума з тим попелом, ломами і дванадцятьма тисячами з каси Єврейського добродійного товариства. Таке — нехитра штука. То, знаєте, в газетах писали, що того разу наша поліція виявила неабияку готовність. Яка дурниця! Даруйте, але коли б я випадково не потрапив на Замощену вулицю і випадково не подивився тому гаунерові¹ на чоботи... Отож, — провадив д-р Мейзлік пригнічено, — чи то був тільки випадок? Ось у чім річ!

— Це зрештою не важливо, — заперечив пан Дастих. — Молодий чоловіче, то був успіх, за який ви можете себе вітати.

— Вітати! — вибухнув д-р Мейзлік. — Пане, як же я маю вітати себе, коли не знаю, за що? За казкову детективну провидючість? Чи за механічні поліцейні навички? Чи за щасливу нагоду? Чи за якусь інтуїцію й телепатію? Зважте, то була моя перша чималенька справа; за щось людина та повинна захопитися, га? А, скажімо, завтра мені дають якесь убивство, пане Дастиху, і що я робитиму? Бігатиму вулицями й дивитимусь проникливо людям на чоботи? Чи покладатимуся на нюх і чекаємо, що якесь прочуття або внутрішній голос приведуть мене просто до убійника? Ось бачите, то таки випадок. Уся поліція каже тепер: у того Мейзліка добрий нюх! З того молодика в оку-

---

¹ Шахраєві (з нім.).

лярах щось вийде, це детективний талант. Отака відчайдушна ситуація, — бурчав д-р Мейзлік. — Якусь же методу людина та повинна мати. До своєї першої справи я вірив у всілякі там екзактні¹ методи — знаєте, спостереження, досвід, систематичне обслідування та інші дурниці. Проте коли я тепер обмірковую ту справу, то бачу, що... слухайте, — видихнув він з полегкістю, — я гадаю, що то була тільки щаслива нагода.

— Виходить, так, — мудро сказав Дастих. — Але в цьому було також чимало доброї спостережливості й тої ж таки логіки.

— Й механічної рутини, — сказав легковажно молодий службовець.

— І інтуїції. І також певного дару прочуття й інстинкту.

— Господи боже, це так вам уявляється, — бідкався д-р Мейзлік. — Пане Дастиху, і як тільки я сьогодні щось робитиму?

— Пане докторе Мейзліку, до телефону, — гукнув пан начальник. — Кличе поліційна президія.

— Ось воно, — пробурмотів д-р Мейзлік скрушно. А коли повернувся від телефону, був блідий і нервовий. — Гаразд, пане начальнику, — крикнув роздратовано. — Сталося. Знайшли якогось чужинця, вбитого в готелі. Чорт... — і відійшов.

Здавалося, що цей енергійний молодик хвилюється.

1928

СИНЯ ХРИЗАНТЕМА

— Ось я вам розповім, — сказав старий Фулінус, — як з'явилася на світ синя хризантема «Клара». Я тоді закладав князівський ліхтенберзький парк у Лубенці — пане, старий князь, то був трохи знавець; цілі дерева надсилали йому від Вейтше з Англії, і тільки тюльпанів з Голландії він одержав сімнадцять тисяч кущів; але це так, між іншим. От якось у неділю йду я ву-

---

¹ Точні (з лат.).

лицею й зустрічаю Клару; знаєте, це тамтешня ідіотка, глухоніма божевільна дзига, яка де не піде, там і реве щасливо, — ви не знаєте, пане, чому ті ідіоти такі щасливі? Я саме обминав її, щоб, бува, не поцілувала мене, коли раптом побачив у неї в лапах букет; це був якийсь кріп і різне польове зілля, але між ними, пане, я побачив щось таке, аж мене мало шляк не трафив. Та навіжена мала в своїм букеті одну квітку пишної хризантеми, яка була синя! Пане, синя! Вона була десь така синя, як *Phlox Laphami*; трохи з аспідним відтінком, з атласно-рожевими краями, всередині як *Campanula turbinata* — гарна, повна, але то ще нічого: пане, та барва була тоді, як зрештою й тепер, зовсім незнана у тривкої індійської хризантеми! Кілька років тому я був у старого Вейтше; сер Джеймс якось мені, паночку, хвалився, що в них торік розквітла одна хризантема, завезена просто з Китаю, і була вона трохи фіалкова, але взимку, на жаль, відцвіла. І ось ця скрекотлива машкара тримала в пазурях таку синю хризантему, про яку можна тільки марити. Гаразд!

Отож та Клара радісно загула і тицьнула мені свій букет. Я дав їй крону і вказав на хризантему.

— Кларо, де ти її взяла?

Клара захоплено кудкудакала й реготалася; більше я з неї нічого не витягнув. Кричу на неї, показую на мигах, але все даремно, лиш поривалася будь-що мене обняти. Я біжу до старого князя з дорогоцінною синьою хризантемою:

— Ваша світлість, от що росте десь тут поблизу; ходіть шукати.

Старий негайно звелів запрягти бричку, щоб і Клару взяти з собою. Але Клара тим часом десь зникла й годі було її знайти. Ми стояли біля повоза й гарикалися з добру годину — князь служив колись у драгунах. Іще не викричалися як слід, коли це ось пригналася Клара з висолопленим язиком і всукала мені цілий букет свіжонарваних синіх хризантем. Князь простягнув їй стокронку, але розчарована Клара вдарилася в плач: сірома ніколи стокронки не бачила. Мусив їй дати крону, щоб утихо-

мирити. Вона почала танцювати й кричати, але ми її посадили на передок, показали їй сині хризантеми — і, Кларо, веди нас!

Клара на передку вищала з радощів; і ви не можете собі уявити, який був обурений Його Достойність пан машталір, що змушений сидіти поруч неї. Крім того, коні кожної хвилини харпудилися від того її вереску й кукурікання; одне слово, то була бісова їзда. Як прогналися ж ми півтори години, я й кажу:

— Ваша світлість, ми вже проїхали принаймні чотирнадцять кілометрів.

— Дарма, — бурчав князь, — хоч і сто кілометрів.

— Ну добре, — я на те, — але ж Клара з другим своїм букетом повернулася за годину. Те місце не може бути далі, як за три кілометри від Лубенця.

— Кларо, — кричить князь і показує на сині хризантеми, — де вони ростуть? Де ти їх знайшла?

Клара розкрякалася і все показувала вперед. Швидше за все, була рада, що їде на бричці. Слухайте, я думав, що князь її вб'є; господи, як він умів лютувати! З коней капала піна, Клара гелготала, князь блюзнів, кучер мало не плакав від сорому, а я будував плани, як знайти синю хризантему.

— Ваша світлість, — кажу, — так не годиться. Нам треба шукати без Клари. Викреслимо собі на мапі циркулем коло в три кілометри, розділимо його на сектори й будемо шукати від дому до дому.

— Чоловіче, — сказав князь, — та ж на три кілометри від Лубенця нема ніякого парку!

— Це добре, — кажу. — У парку ви знайшли б дідька лисого; хіба що шукатимете *ageratum* або канну. Дивіться, онде внизу на стеблині є трохи землі; то ніякий не гумус, то липуча жовть, швидше за все, угноєна людським калом. Нам треба шукати місце, де багато голубів; на лопусі повно голубинового посліду. Найпевніше, вона росте біля плоту з необчищених тичок, бо онде під живчиком листка шматочок розціпленої ялинової кори. Так, це непомильний знак.

— Який? — пита князь.

ЗМІСТ

ОПОВІДАННЯ З ОДНІЄЇ КИШЕНІ

Пригода доктора Мейзліка	5
Синя хризантема	9
Таємниця письма	15
Безумовний доказ	22
Загублений лист	27
Украдений документ 139/VIII відд. «С»	33
Чоловік, який не подобався	41
Пригоди пана Яніка	47
Упад роду Вотіцьких	56
Селвінова історія	65
Оплатків кінець	72
Останній суд	80
Злочин на пошті	85

ОПОВІДАННЯ З ДРУГОЇ КИШЕНІ

Украдений кактус	95
Оповідання старого кримінальника	101
Зникнення пана Гірша	107
Китайці і птахи	113
Украдене вбивство	123
Оказія з дитиною	130
Графинька	139
Історія, розказана диригентом Каліною	144
Смерть барона Гандари	149
Пригоди шлюбного шахрая	154
Балада про Юрая Чупа	162
Оповідання про втрачену ногу	167

Запаморока	172
Таємна сповідь	178
Про ліричного злодія	182
Суд пана Гавлени	189
Телеграма	195
Чоловік, який не міг спати	201
Звичайне вбивство	206
Присяжний засідатель	210
Останній клопіт людини	216

Книга апокрифів

Про занепад доби	221
Як за давніх часів	225
Терсіт	227
Агатон, або про мудрість	232
Римські легіони	235
Про десятох праведників	239
Псевдолот, або про патріотизм	244
Свята ніч	248
Лазар	251
Бенханан	254
Розп'яття	257
Пілатова вечеря	259
Пілатове кредо	262
Імператор Діоклетіан	265
Аттіла	269
Іконоборство	274
Брат Франціск	281
Офір	285
Гонерілья, Лірова дочка	291
Гамлет, принц Данський	294
Дон-Жуанова сповідь	303
Пан Гинек Раб з Куфштейна	309
Наполеон	313